

BOSHLANG`ICH SINFLARGA MATEMATIKA ELEMENTLARINI SINGDIRISHDA PSIXOLOGIK YONDASHUV

*Azimjonova Dilnavo Anvarjonovna
Namangan davlat pedagogika institutining Aniq va tabiiy fanlar fakulteti
Matematika yo`nalishining 1-bosqich talabasi
Mo`minova Muxayyo Usmanovna
Aniq fanlar kafedrasida katta o`qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang`ich sinflarga matematika elementlarini singdirishda psixologik yondashuv masalalari tahlil qilingan.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы психологического подхода к внедрению элементов математики в начальные классы.

Abstract: In this article, the issues of psychological approach to the introduction of elements of mathematics to elementary grades are analyzed.

**Kalit so`zlar:** Psixologik yondashuv, boshlang`ich ta'lim, matematika elementlari, ta'limda motivatsiya, o`quv jarayonlari, kreativ ta'lim, innovatsion metodlar, aqliy rivojlanish, qiziqish uyg'otish.

Ключевые слова: Психологический подход, начальное образование, элементы математики, мотивация в обучение, учебные процессы, кредитное обучение, инновационные методы, интеллектуальное развитие, пробуждение интереса

Key words: Psychological approach, Primary education, elements of mathematics, motivation in education, educational processes, creative education, innovative methods, intellectual development, arousing interest.

Matematika ta'limining boshlang`ich bosqichi nafaqat fan asoslarini o`rganish, balki o`quvchilarning aqliy va mantiqiy qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bunda psixologik yondashuv asosida ishlash o`quv jarayonining samaradorligini oshiradi, chunki bolalarning yosh xususiyatlari va ruhiy holatini inobatga olish muhimdir.

Matematika va psixologiyaning o`zaro bog`liqligi.

Matematika ko`nikmalari o`zlashtirish jarayonida bolalar faoliyatiga ta'sir qiluvchi omillar quyidagicha:

1. Yoshga xos psixologik xususiyatlar-bolalarning diqqat, xotira va mantiqiy tafakkur qobiliyatlari turli bosqichlarda turlicha namoyon bo`ladi.

2. Qiziqish uyg`otish-bolalar matematik topshiriqlarga qiziqishi orqali fanga munosabatini shakllantiradi.

3. Motivatsiya-o`quv jarayonida rag`batlantirish, maqtov va o`yin shaklidagi mashqlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotlarda keltirilishicha, interaktiv o`qitish usullari, masalan, o`yinlar, rol o`ynash, guruhli ishlarni qo`llash matematika elementlarini singdirishda samarali ekanligi aytiladi. Bu usullar bolalarni faol ishtirok etishga rag`batlantiradi va o`quv jarayonini ular uchun qiyin bo`lmaslikka yordam beradi.

O`yinlar orqali o`qitishda bolalarga matematik masalalarni kreativ va mantiqiy fikrlashga harakat qilishga ko`maklashish mumkin.

Matematika o`qitishda motivatsiya juda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, ta'limda rag`batlantirish, maqtov va fikr bildirishning psixologik usullari o`quvchilarning qiziqishini uyg`otishda foydalanilishi kerakligi aytiladi.

Mukofotlar: Kichik mukofotlar yoki haqiqiy hayotda qo`llanishga yaqin bo`lgan mukofotlar bolalarning qiziqishini oshiradi.

Ijobiy munosabat: O`qituvchi bolalarga o`zgarishlarni ko`rsatish va muvaffaqiyatlarni nishonlashga karakat qiladi.

Shaxsga yo`naltirilgan yondashuv bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Har bir bolaning emotsional holati, o`qishdagi qiziqishi va qobiliyatlari turlicha bo`lishi mumkin, shuning uchun individual yondashuv juda muhimdir.

Matematika va hayotga aloqadorlik:

Tadqiqotlarda matematika elementlarini hayotga aloqador qilish usullari, ya'ni amaliy va hayotiy misollar orqali bolalarga matematikadan foydalanish imkoniyatlari haqida tushuncha berish, ularning ta'limga qiziqishini oshirishda samarali ekani ta'kidlangan.

Hayotiy misollar bolalarning matematika faniga bo`lgan qiziqishini kuchaytirib, uni amaliy jihatdan qabul qilishlariga yordam beradi.

Matematika ta'limining boshlang`ich bosqichi nafaqat fan asoslarini o`rganish, balki o`quvchilarning aqliy va mantiqiy qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bunda psixologik yondashuv asosida ishlash o`quv jarayonining samaradorligini oshiradi, chunki bolalarning yosh xususiyatlari va ruhiy holatini inobatga olish muhimdir.

Matematika va psixologiyaning o`zaro bog`liqligi.

Matematika ko`nikmalari o`zlashtirish jarayonida bolalar faoliyatiga ta'sir qiluvchi omillar quyidagicha:

1. Yoshga xos psixologik xususiyatlar-bolalarning diqqat, xotira va mantiqiy tafakkur qobiliyatlari turli bosqichlarda turlicha namoyon bo`ladi.

2. Qiziqish uyg`otish-bolalar matematik topshiriqlarga qiziqishi orqali fanga munosabatini shakllantiradi.

3. Motivatsiya-o`quv jarayonida rag`batlantirish, maqtov va o`yin shaklidagi mashqlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotlarda keltirilishicha, interaktiv o`qitish usullari, masalan, o`yinlar, rol o`ynash, guruhli ishlarni qo`llash matematika elementlarini singdirishda samarali ekanligi aytiladi. Bu usullar bolalarni faol ishtirok etishga rag`batlantiradi va o`quv jarayonini ular uchun qiyin bo`lmaslikka yordam beradi.

O`yinlar orqali o`qitishda bolalarga matematik masalalarni kreativ va mantiqiy fikrlashga harakat qilishga ko`maklashish mumkin.

Matematika o`qitishda motivatsiya juda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, ta'limda rag`batlantirish, maqtov va fikr bildirishning psixologik usullari o`quvchilarning qiziqishini uyg`otishda foydalanilishi kerakligi aytiladi.

Qiyinchiliklar va ularni yengish:

Tadqiqotlarda ta'lim jarayonida bolalar matematika fanidan qiyinchiliklarga duch kelishi mumkinligi qayd etilgan. Bu qiyinchiliklar psixologik holat bilan bog'liq bo'lib, ba'zan bolalarda xavotir, o'ziga ishonchsizlik yoki qo'rquv tuyg'ularini keltirib chiqaradi.

Bunday muammolarni yengish uchun quyidagi choralar taklif etiladi:

Qo'llab-quvvatlash: O'qituvchining doimiy yordam ko'rsatishi va o'quvchilarning harakatlarini qadrlashi ularga ishonch bag'ishlaydi.

Kichik qadamlar tamoyili: Masalalarni bosqichma-bosqich, sodda shaklda tushuntirish bolalarning murakkabliklarni osonroq tushunishlariga yordam beradi.

Motivatsiya: Rag'batlantirish, masalan, muvaffaqiyat uchun maqtoov yoki kichik sovg'alar, qiziqishni oshiradi va qiyinchiliklarni yengishga turtki bo'ladi.

Ijodiy muhit yaratish: Bolalar o'zlarini erkin his qiladigan, qo'rquvsiz va samimiy muhitda matematikadan qiyinchiliklarni osonroq yengadilar.

Bu yondashuvlar qiyin topshiriqlarni ham qiziqarli va yengilroq qabul qilish imkonini beradi.

Mukofotlar: Kichik mukofotlar yoki haqiqiy hayotda qo'llanishga yaqin bo'lgan mukofotlar bolalarning qiziqishini oshiradi.

Ijodiy munosabat: O'qituvchi bolalarga o'zgarishlarni ko'rsatish va muvaffaqiyatlarni nishonlashga karakat qiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Har bir bolaning emotsional holati, o'qishdagi qiziqishi va qobiliyatlari turlicha bo'lishi mumkin, shuning uchun individual yondashuv juda muhimdir.

Matematika va hayotga aloqadorlik:

Tadqiqotlarda matematika elementlarini hayotga aloqador qilish usullari, ya'ni amaliy va hayotiy misollar orqali bolalarga matematikadan foydalanish imkoniyatlari haqida tushuncha berish, ularning ta'limga qiziqishini oshirishda samarali ekani ta'kidlangan.

Hayotiy misollar bolalarning matematika faniga bo'lgan qiziqishini kuchaytirib, uni amaliy jihatdan qabul qilishlariga yordam beradi.

Guruhli ish va ijtimoiy ko'nikmalar

Tadqiqotlarda guruhli ish usullari bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali ekani aytiladi. Guruhli faoliyat orqali bolalar o'zaro hamkorlik qilishni, fikr almashishni va birgalikda muammolarni hal qilishni o'rganadilar. Bu yondashuv, shuningdek, muloqot qilish, jamoa bo'lib ishlash va rahbarlik ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Guruhli ish bolalar o'rtasida o'zaro hurmat, yordam va fikr almashish muhitini yaratadi, bu esa ularni matematik masalalarni hal qilishda faol ishtirok etishga undaydi. Matematika o'qitishda guruhli ish usullarini qo'llash, bolalarning bir-biriga yordam berish va o'rganish jarayonida ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Psixologik jihatdan guruhli ish o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonlarini ko'rsatishga, bir-biridan o'rganishga imkon yaratadi. Masalan,

kichik guruhlarda ishlash, matematik masalalarni yechish yoki mantiqiy jumboqlarni hal qilish orqali bolalar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash mumkin.

Ijtimoiy ko'nikmalar bolalar o'rtasida to'g'ri muloqot, o'zaro yordam va jamoaviy fikrlashni rivojlantiradi, bu esa ularning o'z-o'zini ifodalash va boshqalar bilan ishlash qobiliyatini oshiradi.

Bu yondashuv o'quvchilarning matematik bilimlarini yanada samarali o'zlashtirishlariga yordam beradi, chunki ular birgalikda fikr yuritish, bir-biriga yordam berish va o'rganish jarayonida o'zaro fikr almashishadi.

Matematika va uning psixologik asoslari:

Matematika o'qitishda psixologik yondashuv, uning faqat bilim uzatishdan iborat emas, balki bolalar ongini rivojlantirishga, ularning tafakkur va ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishga qaratilganligini ko'rsatadi. O'quvchilarni matematikaga qiziqtirish va o'rganishga rag'batlantirishda, psixologiya fanining nazariyasi muhim ahamiyatga ega. Bolalar matematikani nafaqat hisoblash sifatida, balki muammolarni hal qilish, tahlil qilish va mantiqiy fikrlash vositasi sifatida ko'rishlari kerak.

Matematika elementlarini o'rgatishning psixologik metodlari:

Individual yondashuv: Har bir bolaning o'ziga xos kognitiv rivojlanishiga qarab, o'qituvchilar matematikani o'rgatishda individual yondashuvni qo'llashlari lozim. Ba'zi o'quvchilar uchun matematik masalalar murakkab bo'lishi mumkin, shuning uchun ularga oddiy va bosqichma-bosqich yondashuvni taqdim etish kerak.

Tajriba va tajriba asosidagi o'qitish: O'quvchilarga matematikani faqat nazariy tarzda emas, balki amaliy tajribalar orqali o'rgatish, ularning qiziqishini oshiradi. Masalan, matematikaga doir hayotiy misollar, mashqlar va o'yinlar yordamida ularga tushuntirish.

Emotsional rivojlanish va matematikaga yondashuv:

Matematika faniga bo'lgan emotsional munosabat, bolalarning uni o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini shakllantiradi. Ko'plab tadqiqotlarda matematika o'quvchilarni qo'rqitishi mumkinligi, ular bu fan bilan bog'liq xavotirlarni his qilishlari haqida so'z yuritiladi. Shunday qilib, o'qituvchining maqsadi bolalarga matematika fanining qiziqarli va foydali ekanligini ko'rsatishdir. Ijobiy motivatsiya, maqtov va rag'batlantirish bolalarning muvaffaqiyatli o'rganishiga turtki beradi.

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish:

Matematika o'qitishda psixologik yondashuvni samarali amalga oshirish uchun yangi texnologiyalarni qo'llash mumkin. Kompyuter dasturlari, mobil ilovalar, interaktiv ta'lim platformalari va onlayn mashqlar bolalarning matematikani o'rganishini osonlashtiradi. O'quvchilarni yangi texnologiyalar bilan tanishtirish, ularda bilimni qiziqarli va samarali tarzda olishga yordam beradi.

XULOSA:

Boshlang'ich sinflarda matematika elementlarini singdirishda psixologik yondashuv bolalarning matematik tushunchalarni chuqur o'zlashtirishlari va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zaruriy omil hisoblanadi. Ushbu yondashuv bolalarda mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va o'z qobiliyatlariga ishonchni mustahkamlash imkonini beradi. Shu sababli, ta'lim jarayonida psixologik tamoyillarga asoslangan metodlarni qo'llash zamonaviy pedagogik jarayonning ajralmas qismiga aylanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G`oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. Noshir, Toshkent, 2010.
2. Umirzaqova, Kamola Oripjanovna. "PERIODIC GIBBS MEASURES FOR HARD-CORE MODEL." *Scientific Bulletin of Namangan State University* 2.3 (2020): 67-73.
3. Xakimov, R. M. (2019). IMPROVEMENT OF ONE RESULT FOR THE POTTS MODEL ON THE CALEY TREE. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 1(6), 3-8.
4. Qahramon o'g, O. K. I., Hasanboy o'g, J. R. A., & Hasanboy o'g, X. J. R. (2024). ANIQ INTEGRAL YORDAMIDA BA'ZI BIR LIMITLARNI HISOBLASH METODLARI. *JOURNAL OF THEORY, MATHEMATICS AND PHYSICS*, 3(6), 23-27.
5. Уктамалиев, И. К. "О предгеометриях конечно порожденных коммутативных полугрупп." *МАЛЬЦЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ*. 2022.
6. Уктамалиев, И. К. "О числе счётных моделей аддитивной теории натуральных чисел." (2022): 14-14.
7. Уктамалиев, И. К. О РАСПРЕДЕЛЕНИЯХ СЧЕТНЫХ МОДЕЛЕЙ ТЕОРИЙ МОНОИДОВ НАТУРАЛЬНЫХ ЧИСЕЛ. *c Composite authors, 2023 c Novosibirsk State Technical University, 2023, 151.*